

Kronolojinin Ötesinde: Bergson, Sanat ve Zamansal Kesintinin Mekânı Olarak Müze

Beyond Chronology: Bergson, Art and the Museum as a Space of Temporal Interruption

Özrili, Y. (2026). Kronolojinin ötesinde: Bergson, sanat ve zamansal kesintinin mekânı olarak müze. *ArtDE Sanat ve Tasarım Dergisi*, 4, (s.75-85).

Özet

Bergson'un süre kavramını ve zaman anlayışımız için çıkarımlarını inceleyen bu çalışma, müzenin, kronolojinin doğrusal ilerlemesinin sorgulandığı ve altüst edildiği bir zamansal kopuş alanı olarak görülebileceğini ileri sürmektedir. Bergson'un zaman ve bilinç hakkındaki fikirlerinin eleştirel bir analizi yoluyla ele alan bu makale sanatın bir mecra olarak nasıl sürenin bir tezahürü olarak görülebileceğini, zamanın doğrusal, ölçülebilir bir niceliğe indirgenmesine direnebileceğini anlatma gayretindedir. Sanatın sergilendiği ve korunduğu bir alan olarak müze, farklı zamansal algılarla yeni deneyimlerin ortaya çıkmasına olanak tanıyan bir yer olarak tasavvur edilmektedir. Bu çalışmada ayrıca söz konusu ana argüman sanat tarihine, küratörlüğe ve müze ziyaretçisi deneyimine yaklaşım biçimimiz için birtakım çıkarımlarda da bulunmaktadır. Bergson'un felsefesinde içkin olan kronolojik gelişmeleri benimseyerek müze, geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki sınırların bulanıklaştığı, etkileşim ve anlayış için yeni olasılıkların açıldığı yaratıcı deneyler için bir alan haline dönüşümünü hedef almaktadır. Kavramsal çözümleme, teorik ve eleştirel metin analizi yöntemi ile yapılandırılmaya çalışılan bu araştırma, Bergson'un zaman, sanat ve müze felsefesinin kesişimini incelemek suretiyle alana özgün bir katkı sunmak gayesindedir. Postmodern sanatta zamansal çözülme, geleneksel zamansal anlatıları sorgulayan ve üzerine yeniden düşünülmesi gerektiğini ileri süren bir yaklaşım olarak yeni bir perspektif sunabilir.

Anahtar Sözcükler: Sanat Tarihi, Henri Bergson, zaman, müze, kronoloji.

Abstract

Bergson to examine the implications of this study for our understanding of the concept of time and time is the Museum of the linear progress of which has been questioned and subverted's chronology that could be viewed as a temporal Rupture area suggests. This article, which deals with Bergson's ideas about time and consciousness through a critical analysis, tries to explain how art can be seen as a manifestation of duration as a medium and resist the reduction of time to a linear, measurable quantity. As a space where art is exhibited and preserved, the museum is envisioned as a place that enables the emergence of new experiences through different temporal perceptions. s a space where art is exhibited and preserved, the museum is envisioned as a place that enables the emergence of new experiences through different temporal perceptions a space where art is exhibited and preserved, the museum is envisioned as a place that enables the emergence of new experiences through different temporal perceptions. In addition, the main argument in question in this research also has some implications for the way we approach art history, curation and the museum visitor experience. By adopting the chronological developments inherent in Bergson's philosophy, the museum aims to transform itself into a space for creative experiments, where the boundaries between the past, present and future blur, Deconstructing new possibilities for interaction and understanding. This research, which attempts to be structured through conceptual analysis and theoretical and critical text analysis methods, aims to make an original contribution to the field by examining the intersection of Bergson's philosophy of time, art, and the museum. Research, which attempts to be structured through conceptual analysis and theoretical and critical text analysis methods, aims to make an original contribution to.

Keywords: Art history, Henri Bergson, time, museum, chronology.

Giriş

Müze, bir kurum olarak, uzun zamandan beridir geçmişten kalma eserlerin korunması ve sergilenmesiyle ilişkilendirilmiştir. Müze salonları genellikle doğrusal bir kronolojiye göre tasarlanır; objeler ise neden-sonuç ilişkisi içinde, geçmişten günümüze uzanan bir sıraya göre yerleştirilir. Ancak, müze kurgusuna yönelik bu geleneksel yaklaşım, son yıllarda zamanın karmaşıklıklarının ve nüanslarının giderek daha fazla tanınmasıyla sorgulanmıştır.

Henri Bergson gibi filozoflar uzun zamandır zamanın sabit, ölçülebilir bir nicelik olmadığını, aksine akışkan, dinamik ve öznel bir deneyim olduğunu öne sürmektedirler (Cevizci, 1999, s. 943). Bergson'a göre, zamanın geçmiş, şimdi ve geleceğin doğrusal bir ilerlemesi olduğu yönündeki geleneksel anlayışımız, insan deneyiminin zengin ve çok yönlü doğasının bir basitleştirmesi, bir indirgenmesidir (Çoban, 2015, s. 58). Bunun yerine Bergson, kendi ritimleri, akışları ve kesintileriyle karakterize edilen, yaşanmış, somutlaştırılmış bir zaman deneyimi olan "süre" kavramına vurgu yapmaktadır (Bergson, 2017, s. 57).

Bergson'un zaman felsefesini, geleneksel olarak doğrusal bir kronoloji anlayışına bağlı kalmış bir kurum olan müzeye uyguladığımızda ne olur? Sanatın sergilendiği ve korunduğu bir alan olarak müze, zamansal bir kesintinin yaşandığı, zamanın doğrusal ilerleyişinin sorgulandığı ve altüst edildiği bir yer olarak görülebilir mi? ve bunun sanat, sanat tarihi ve müze ziyaretçisi olarak deneyimlerimiz üzerinde ne gibi etkileri olabilir?

Bu makale, Bergson'un zaman ve sanat bağlamındaki fikirlerini müze felsefesi ekseninde çözümleme girişimidir. Yanı sıra müzeyi zamansal bir kesitin alanı olarak yeniden hayal ederek, yaratıcı deneyler için yeni olasılıklar platformu gibi görmeyi savunur. Devamında sanat ve tarihle etkileşime girmenin yeni yolları ve zamanın karmaşık, çok yönlü doğasına dair yeni anlayışların ve keşiflerin mecrası olarak değerlendirmek gerektiği savı üzerinde yoğunlaşmaktadır.

1. Bergson'un Zaman ve Hafıza Kavramları

Henri Bergson, 19. ve 20. yüzyılda etkili olan Fransız filozoflardan biridir. Onun zaman ve hafıza kavramları, notlarının merkezini teşkil etmektedir. Bergson'a göre, zaman sadece bir ölçü birimi ya da mekânizma değildir, aynı zamanda yaşamın tamamının bir parçasıdır (Cengiz, 2023, s. 351). Bergson, zamanı geçmiş, deneyimlenen olaylar ve durumlarla dolu olan bir kavram olarak zikreder. Şimdi ise anlık bir deneyimdir ve sürekli olarak geleceğe doğru akar. Gelecek ise henüz gerçekleşmemiş potansiyellerin bulunduğu bir alandır (Bergson, 1986). Bergson'a göre zaman, bir karşıtlık olarak statik ve mekânlik bir anlayışa karşı çıkar. Ona göre, zaman sürekli olarak ilerler, çıkış halinde olan bir bitiş ve yaşamı sürdürmenin bir parçasıdır (Cengiz, 2017, s. 33). Bergson, zamanın içinde yaşadığı deneyimlerin sürekli bir şekilde birbirini takip ettiğini ve geri dönüşünü savunur. Zamanı doğal bir süreç olarak görür ve onu yaşamın bir parçası olarak anlamak için ezbere kavramaya yönelir. Bergson'a göre hafıza, geçmiş deneyimlerin yaşamımızı yönlendiren bir güç olduğunu ileri sürer. Hafıza, sadece geçmiş kayıtları hatırlamakla kalmaz, aynı zamanda geçmiş deneyimlerimizin bizi götürmesine ve eylemlerimizi yönlendirmesine olanak tanır. Hafıza, hücrelerden oluşan ve sürekli olarak onları bir araya getiren bir mekânizmadır (Bergson, 1986, s. 20). Bergson'a göre, zaman ve hafızayı anlamak için analitik düşünme ve soyutlama yerine, doğrudan deneyime ve düşüncelere dayalı bir yöntem kullanılmalıdır. Ona göre, zaman ve hafızayı tam olarak anlamak için içsel bir ruh hali ve deneyimlerimizi bütünsel olarak kavramak önemlidir. Bergson'un zaman ve hafıza kavramları, çağdaş felsefe ve psikoloji için önemlidir (Cevizci, 2000, s. 1032-1035).

2. Modern Sanat Akımlarında Zaman Algı Dönüşümü

Modern sanat akımları, zaman algısında dönüşümler gerçekleştirmiş ve geleneksel zaman anlayışını sorgulamıştır. Çoğu modern sanat akımı, zamanı farklı perspektiflerden ele alarak izleyicinin zaman algısını değiştirmeyi hedeflemiştir. Kübizm; zaman ve tahmin ile uzaysal araştıran bir sanat akımıdır. Pablo Picasso ve Georges Braque gibi zamanı birden çok perspektiften ele almışlardır (Özbek, 2019, s.9-10). Fütürizm; teknolojik gelişmelere ve hızlı yaşam tarzına odaklanan bir sanat akımıdır. Sanatçılar, hareket ve hızı betimleyerek zaman algısını değiştirmeyi amaçlamışlardır (Little, 2008, s. 109). Giacomo Balla'nın *Hızın Soyutlaması* adlı eseri (görsel 1) zamanın hızlı bir şekilde geçtiğini vurgular ve bu eser aksiyon ile zaman akışını göstermeye çalışır.

Süreç Sanatı; yoksul sanat ve oluşum sanatı gibi akımlarla bağlantılı olan Süreç Sanatı, 1960'lı yılların sonuna doğru yaygınlaşmaya başlamıştır.

Konusunu özellikle sanatın üretilme sürecinden almakta olan söz konusu sanat alanı; herhangi bir oluşumu veya oluşum sürecini estetik ve sanatsal içerikli bir çalışmayla ortaya koymaktadır (Yılmaz ve Gökbel, 2023, s.165).

Bu akımda, tekniğin sürekli olarak kullanıldığı ve geçici bir doğaya sahip olduğu vurgulanır (Arı, 2022, s.16). Sanatçılar, bileşenleri zaman içinde evrimleşen ve dönüşen bir süreç olarak tasarlarlar. Örneğin, Richard Long, bazı çalışmalarında, içinde yürüyüşler yaparak oluşturduğu, geçici ve dönüşümcülüğünü sürdüren alanlar yaratmaktadır (Kara, 2012, s. 2). Dadaizm; Dadaistler, zamanın anlamsızlık ve kaosla örülü devingen bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Zamanın anlamsız ve mantıksız olduğunu savunan dadaistler, dil ve sembollerin zaman algısını bozan oyunlarını sanatlarına yansıtılmışlardır(www.e-skop.com). Zamanın lineer bir belgesi yerine, parçalanmış ve rastgele bir yapıyı ortaya koymuşlardır. Bu sadece bazı modern sanat akımlarının zaman algısını dönüştürmeyi amaçladığı tablolardır. Modern sanat, eski doğasını sorgulayarak, geçmiş algılanışını, dönüşümü ve deneyimi ifade etme konusunda önemli bir rol oynamıştır. Bu akımlar, izleyiciyi, zamanı farklı bir şekilde düşünmeye ve deneyimlemeye teşvik etmiştir.

Görsel 1. Giacomo Balla'nın 1913-1914, *Abstract Speed + Sound* (Jones, 2026).

3. Postmodern Sanatta Zamansal Çözülmenin Yeniden İncelemesi

Postmodern sanatta zamansal çözülme, geleneksel zamansal anlatıları sorgulayan ve parçalayan bir yaklaşım olarak yeniden incelenebilir. Postmodern sanat, zamansal süreklilik yerine parçalanmış, yığılı ve çoklu zaman katmanlarına rehberlik eder. Postmodern sanatta zamansal çözülmenin yeniden incelenmesine ilişkin bazı önemli noktalar; Non-Lineer Anlatılar; postmodern sanatta, geleneksel anlatım yapısından çıkılır ve non-lineer, yani düz bir çizgide ilerlemeyen anlatılar kullanılır. Zamansal sıralama yerine paralel hikâyeler, zaman dilimlerinin atlamaları, geri dönüşler ve hatta farklı zaman katmanlarının birleşimi gibi farklı anlatı maliyetleri kullanılır (Atalay ve Cuma, 2023, s. 46). Bu, izleyicinin zamansal deneyimi kırarak ve parçalayarak farklı perspektifler sunar. Parçalanmış Zaman Algısı; postmodern sanatta zamansal çözülme, zaman algısının parçalı ve birikimli bir şekilde muhafazalarıyla ifade edilir (Kellner, 2001, s. 207). İzleyicinin zamansal algısını sorgulayarak ve zorlayarak farklı estetik tepkiler uyandırabilir. İçeriklerin Referansları; postmodern sanatta zamansal çözümleme, varsayımlar, referanslar ve göndermeler aracılığıyla da ifade edilir. Sanat eserleri, tarihi, kültürel veya popüler kültürden alınmış öğeleri bir araya getirmek için zamansal katmanlar oluşturur. Bu referanslar, geçmişle şimdiki zaman arasında köprüler kurar ve zamansal çözülme vurgular. İzleyici Katılımı; postmodern sanatta zamansal çözülme, izleyiciyi aktif bir şekilde sürece dahil eder. İzleyici, parçalanmış zaman katmanlarını birleştirme, anlamlandırma ve anlatıya teşvik edilir. Bu, izleyicinin zamansal deneyimi bireysel olarak toplanmalarına olanak sağlar ve izleyicinin farklı bir zamansal deneyim yaşamasına yol açabilir. Postmodern sanat, zamansal çözülme konusunda geleneksel anlatı yapılarını sorgular ve farklı zamansal katmanları, parçaları bir araya getirerek yeni anlam düzenlemeleri yaratır. Bu da izleyicide zamansal deneyimin karmaşıklığını, çokluğunu kavramaya yardım eder.

Bergson'un *Essai Sur Les Données Immédiates de la Conscience* (1889) adlı eserinde özetlenen süre kavramı, zamanın doğrusal, ölçülebilir bir nicelik olduğu şeklindeki geleneksel anlayışına meydan okur. Bergson'a göre süre, kendi ritimleri, akışları ve kesintileriyle karakterize edilen, yaşanmış, somutlaştırılmış bir zaman deneyimidir. Ayrık, niceliksel anlar dizisine indirgenemeyen öznel, nitel bir deneyimdir (Bergson, 1990, s.136).

Sanat bağlamında, Bergson'un süre kavramının önemli çıkarımları vardır (Ergün, 2023, s.35). Bir

araç olarak sanat, zamanın doğrusal, ölçülebilir bir niceliğe indirgenmesine direnen bir süre tezahürü olarak görülebilir (Uğurlu, 2002, s. 3). Maddi bir nesne olarak sanat eseri, geçmiş (yaratımı), şimdiki zaman (sergilenmesi) ve gelecek (alımı) arasında asılı kalmış bir zamansal gerilim halinde var olur. Bu gerilim sanat eserinin varoluşunun özünde vardır ve sanata geleneksel zaman anlayışımızı altüst etme gücünü veren de bu gerilimdir (İlkılıç, 2018, s. 91).

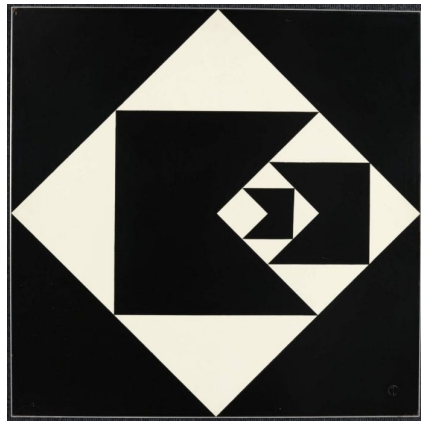
Sanatın sergilendiği ve korunduğu bir alan olarak müze, bu zamansal gerginliği kullanmak için özellikle uygundur. Müze, farklı dönem ve stillerden sanat eserlerini bir araya getirerek farklı zamansallıkların kesiştiği ve çarpıştığı bir alan yaratır (Erbay, 2017, s. 105). Galerilerde gezinen müze ziyaretçisi, her biri kendi ritmine ve akışına sahip çok sayıda zamansallıkla karşı karşıya kalır. Bu yüzleşme, kafa karıştırıcı olabilir, ziyaretçinin geleneksel zaman anlayışına meydan okuyabilir ve onları geçmiş, şimdi ve gelecekle ilişkilerini yeniden değerlendirmeye zorlayabilir (Erbay, 2017, s. 250).

Ayrıca, müzenin bir üslup veya dönemden diğerine doğrusal bir ilerlemesini vurgulayan geleneksel sanat tarihi yaklaşımı, sanatsal yaratımın karmaşık ve çok yönlü doğasının basitleştirilmesi olarak görülebilir. Müze, daha Bergsoncu bir yaklaşım benimseyerek sanat tarihinin zamansal karmaşıklıklarını ve nüanslarını ortaya çıkarabilir, farklı sanatsal akımların ve üslupların birbirleriyle kesişme ve birbirlerini etkileme yollarını vurgulayabilir (Somer ve Erdem, 2015, s. 101).

Bu şekilde müze, zamanın doğrusal ilerleyişinin sorgulandığı ve altüst edildiği bir zamansal bozulma alanı haline gelebilir (Gök ve Erman, 2021, s. 859). Müze ziyaretçisi, düzgün, kronolojik bir anlatı yerine, her biri kendi ritimlerine ve akışlarına sahip karmaşık, çok yönlü bir zamansallıklar ağıyla karşı karşıya kalır. Bu yüzleşme kafa karıştırıcı olabilir, ancak ziyaretçiye zamanla ilişkisini yeniden değerlendirmek zorunda bıraktığı için yeni kavrayışlar ve anlayışlar edinme imkanı da sunar (Tasouji, 2013, s. 131).

4.Zamansallık Temalı Sanat Eserlerinden Örnekler

Modern Sanat Müzesi'nin (MoMA) 2019 sergisi *Sur Moderno; Journeys of Abstraction* (görsel 2), müzenin nasıl zamansal bir kopuş alanı haline gelebileceğine dair etkileyici bir örnek sunmuştur. Sergi, 1930'lardan 1970'lere kadar Latin Amerikalı sanatçıların eserlerini bir araya getirerek, soyut sanatın bölge genelinde nasıl geliştirilip yayıldığını vurgulamaktadır. Farklı dönem ve stillerden eserleri yan yana getiren sergi, farklı zamansallıkların bir araya geldiği, ziyaretçinin sanat tarihi hakkındaki geleneksel anlayışına meydan okumaya sevk etmeye çalışmaktadır.

Görsel 2. Geraldo de Barros, *Cross Function*, 1923–1998

Ahşap üzerine lake. $24 \frac{3}{4} \times 24 \frac{3}{4} \times 1 \frac{1}{2}$ (62,9 × 62,9 × 1,3 cm) 1952.

Tate Modern'in 2018 sergisi *Modigliani* müzenin geleneksel zaman kavramlarını nasıl bozabileceğine dair başka bir örnek sunar. Sergi, 20. yüzyılın başlarında aktif olan bir İtalyan sanatçı olan Amedeo Modigliani'nin eserlerini, (görsel 3), onun tarzından etkilenen çağdaş sanatçıların eserleriyle bir araya getirmektedir. Sergi, farklı dönemlerden eserleri yan yana getirerek, zamansal bir kopukluk hissi yaratarak ziyaretçinin geçmiş ile şimdiki zaman arasındaki ilişkiye dair anlayışını zorlamaktadır.

Görsel 3. Amedeo Modigliani, *Portrait of a Girl*, 1917.

Louvre Abu Dhabi'nin 2017 sergisi Co-Lab, *Çağdaş Sanat ve Savoir-Faire* (görsel 4) müzenin nasıl zamansal bir kopuş alanı haline gelebileceğine dair başka bir örnek sunmaktadır. Sergi, çağdaş sanatçıların eserlerini, Antik Yunan ve Roma heykelleri de dahil olmak üzere Louvre koleksiyonundan eserlerle bir araya getirmektedir. Sergi, farklı dönem ve stillerden eserleri yan yana getirerek, farklı dönemlerin yaşamlarının tanıkları olan objeler vasıtasıyla ziyaretçinin sanat tarihine ilişkin geleneksel anlayışına meydan okuyan ve onları zamansal bakımdan yeniden değerlendirmeye zorlayan bir alan yaratmaktadır.

Görsel 4. *Contemporary Art and Savoir-Faire*, Co-Lab.

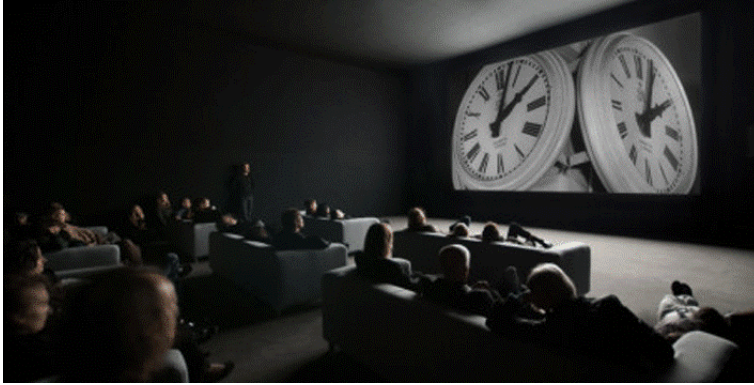
Bu örneklerin her birinde müze, zamanın doğrusal ilerleyişinin sorgulandığı ve altüst edildiği bir zamansal kopuş alanı haline gelir. Müze ziyaretçisi, düzgün, kronolojik bir anlatı ile karşılaşmak yerine, her biri kendi ritmine ve akışına sahip karmaşık, çok yönlü bir zamansallık ağıyla karşı karşıya kalır. Bu yüzleşme kafa karıştırıcı olabilir, ancak aynı zamanda ziyaretçinin zamanla ilişkisini yeniden değerlendirmeye zorlanmasıyla yeni içgörüler ve anlayışlar olasılığı da sunar.

Sanatın zamansal karmaşıklıklarını ve nüanslarını kucaklayarak müze, geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki sınırların bulanıklaştığı etkileşim ve anlayış için yeni olasılıkların açıldığı yaratıcı deneyler için bir alan haline gelebilir. Bu şekilde müze, geleneksel zaman anlayışının sorgulandığı ve altüst edildiği ve yeni zamansal deneyim biçimlerinin mümkün kılındığı bir zamansal bozulma alanı haline bürünmektedir.

Christian Marclay'in *The Clock* (2010) adlı eseri; bu 24 saatlik video enstalasyonu, (görsel 5) zamansal kesintinin bir başyapıtıdır. Marclay, saatler, kol saatleri ve diğer zaman tutma cihazlarını

içeren binlerce film klibini derleyerek, zaman algımızı zorlayan büyüleyici bir deneyim (enstalasyon) yaratmaktadır. Bu sergi, Modern Sanat Müzesi'nde (MoMA), New York'ta ve dünya çapındaki diğer kurumlarında yer almıştı.

The Clock Nondramatic daha sonra uluslararası üne sahip çok önemli bir sanat platformu olan White Cube Galleryde de gösterime girmişti. Bir ay gibi bir gösterimde kalan bu sergiyi izlemek isteyen ziyaretçiler 3 saat kadar beklemek zorunda kalmışlardı. Bu bekletme bir anlamda sanatseverleri alternatif zaman algısına hazırlamaya başlama girişimi olabilirdi. Gösteri *doğru zamanı gösterecek* biçimde düzenlenmiş, hepsi zamana dair binlerce plandan oluşan 24 saatlik bir video kolajından oluşmaktaydı (Lebow, 2014).

Görsel 5. *The Clock*, Random Internationale Rain Room (2012) (Mayclay, 2010).

Bu sürükleyici enstalasyonda, bir ziyaretçinin içeri girdiğinde duraklayan ve ıslanmadan yağmurun içinden yürümesine olanak tanınmaktadır. Düşen su damlalarıyla bir alan yaratmak için sensörler ve su kullanılmıştır. Buradaki söz konusu deneyim, Bergson'un zamansal kesinti kavramına çok benzer şekilde zaman ve mekân algımızı bozar mahiyette kurgulanmıştır. Bu sergi, New York'taki Modern Sanat Müzesi'nde (MoMA) ve dünya çapındaki diğer kurumlarda da sergilenmiştir. Bir mekâna yerleştirilen ve izleyicinin müdahalesiyle reaksiyon gösteren, algıya yönelik olan ayrıca izleyicisini eserin içine sokarak anlam kazanmasını sağlayan (görsel 6) *Interaction area Random International* çalışmasıdır (Uz ve Uz, 2019, s. 1).

Görsel 6. Random International, *Rain Room*, 2012.

Londra'daki Tate Modern'de *Tanklar* çalışması (görsel 7) performans, enstalasyon ve filme adanmış bir dizi yeraltı mekânıdır. Programın canlı sanat ve zamansal deneyimlere odaklanması, Bergson'un sürenin önemi ve zamanın mekânsallaştırılması hakkındaki fikirlerini yansıtır. Herzog de Meuron, yapının girişinden sonra karşımıza çıkan eski santralin türbin salonunu, yeni Tate Modern'de hem bir geçiş hem de bir toplanma alanı üreten halka açık bir meydan olarak tasarlamıştır. Bu müzede bir kaldırma platformu, ziyaretçilerini zemin katından yukarıdaki ana mekâna çıkarmaktadır. Bu üst kata geçiş sırasında ziyaretçiler diğer galerileri de görme fırsatı yakalayabilmektedirler. Dolayısıyla bu geçiş esnasında geçen süre ziyaretçilerin Bergson'un anlatmak istediği süre kavramını deneyimlemeleri için tasarlanmış bir mekanizmadır. Bu manada eserlerle bir görsel iletişim kurulmaktadır. Orijinal olarak devasa jeneratörleri barındıracak bir alan olarak tasarlanan plaza kısmı, yüksekliği ve uzunluğuyla Tate Modern'e özgü bir alan ihtiva etmektedir. İçeride de farklı büyüklüklerde galeriler bulunmaktadır.

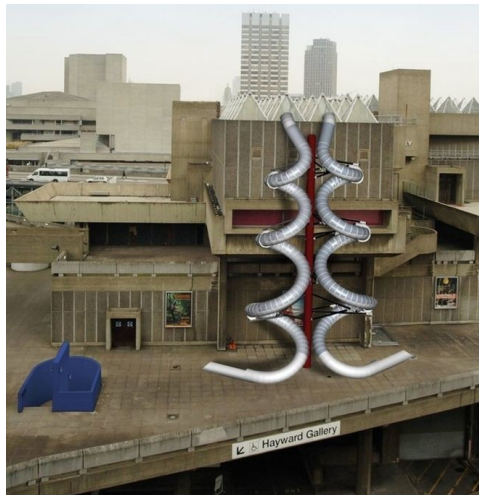
Ortak ve abartılmamış, sade bir dilde kurgulanmış galeriler yapının üstündeki ışık demeti kısmından gelen doğal ışıkla aydınlanmaktadır. Bu bağlamda Tate Modern’de eski yapıda baştan aşağı ilerleyen katedral pencereleri korunmuş ve buna katkı sağlayacak yarı saydam kısım eklenmiştir (Tate Modern).

Görsel 7. Tanks, Herzog de Meuron.

Carsten Höller’in Londra’daki Hayward Galeride yer alan *Karar Sergisi*, (görsel 8) ziyaretçilerin zaman ve mekân algılarını zorlayan bir dizi etkileşimli enstalasyon sunulmaktadır. Höller slayt, dönme dolap ve diğer eğlenceli araçları kullanarak Bergson’un süre ve zamanın kesintiye uğraması düşüncesi ile uyumlu olacak şekilde izleyicilerde zamansal yönelim bozukluğu hissi yaratmayı denemektedir.

Alman sanatçı Carsten Höller, Hayward Gallery’de iki yeni dev kaydırak inşa etmiştir. Holler, *Karar* sergisinin bir parçası olarak ziyaretçilere *haz ve delilik* arasında bir yerde benzersiz duygusal bir durum yaratarak iki kaydıraklı bir çıkış seçeneği sunmaktadır (Rosenfield, 2024). Bu serginin amacı, kaydırakta kayarken geçen *süre* metaforuna vurgu yapmaktır. Zira bu tasarımda da yine Bergson’un süre kavramını farklı bir metotla ziyaretçilere aksettirebilmek düşünülmüştür.

Görsel 8. Decision Exhibition, Höller 2015.

Anicka Yi, 2016 yılında New York’ta Guggenheim Müzesi’nde *Lezzet Genomu*, sergisini açmıştır. Bu sergide, (görsel 9) zaman, koku ve hafıza arasındaki ilişkiyi inceleyen bir dizi sürükleyici enstalasyon yer almaktadır. Yi’nin zamansal ve mekânsal müdahaleleri kullanımı, Bergson’un zamansal kesinti ve zamanın mekânsallaştırılması kavramlarını düşündürmektedir. Burada zaman ve nesne arasındaki düşünsel bakış farklılığına değinmek istemektedir. Çünkü, *koku* sabit bir yapıdadır ve değişen yalnızca bizim duygularımızdır (Bergson, 2016, s. 31).

Los Angeles Çağdaş Sanat Müzesi (MOCA) 2020 sergisi, *The Allure of Matter; Materiality Across Cultures*, müzenin nasıl zamansal bir yıkım alanı haline gelebileceğine dair ilgi çekici bir örnek sunuyor.

Dünyanın dört bir yanından sanatçıların eserlerini bir araya getiren sergi, sanatın maddeselliğini ve bunun kültür ve tarihle ilişkisini araştırmaktadır.

2019 yılında Olafur Eliasson, Washington D.C. Ulusal Sanat Galerisindeki *Temas* sergisi, (görsel 9) müzenin geleneksel zaman kavramlarını nasıl bozabileceğine dair bir başka örnek sunar. Sergide, doğa, kültür ve insan deneyimi arasındaki ilişkiyi araştıran büyük ölçekli enstalasyonlarıyla tanınan Danimarkalı-İzlandalı sanatçı Olafur Eliasson'un eserleri yer almaktadır. Bilim, felsefe ve sanat unsurlarını bir araya getiren sergi, farklı zamansallıkların bir araya geldiği bir alan yaratarak ziyaretçinin geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki ilişkiyi anlamasına meydan okumaktadır.

Görsel 9. *Contact exhibition*, Olafur Eliasson.

Bu örneklerin her birinde müze, zamanın doğrusal ilerleyişinin sorgulandığı ve altüst edildiği bir zamansal kopuş alanı haline gelir. Müze ziyaretçisi, düzgün, kronolojik bir anlatı ile karşılaşmak yerine, her biri kendi ritmine ve akışına sahip karmaşık, çok yönlü bir zamansallık ağıyla karşı karşıya kalır. Bu yüzleşme sıra dışı olabilir, ancak aynı zamanda ziyaretçinin zamanla ilişkisini yeniden değerlendirmeye zorlanmasıyla yeni içgörüler ve anlayışlar olasılığı da sunar.

5. Değerlendirme

Müze bir zaman makinesi olarak zamansal bir kopuşun mekânı olarak ziyaretçileri farklı dönemler ve kültürler arasına taşıyan bir zaman makinesi olarak görülebilir (Erbay, 2021, s. 35).

Her sanat eseri, zamansal bir portal olarak maddi bir nesne olarak, geçmiş (yaratılışı), şimdiki zaman (sergilenme) ve gelecek arasında asılı kalmış bir zamansal gerilim halinde var olur (Oktay, 2024, s. 203). Sanat eseri, farklı dönemlere ve kültürlere açılan bir zamansal portal, bir geçit olarak görülebilir ve ziyaretçilerin farklı zamansallıklara erişip deneyimlemelerine olanak tanır.

Galerilerde gezinen müze ziyaretçisi, farklı dönemler ve kültürler arasında hareket eden, farklı zamansallıklar ve ritimler deneyimleyen bir zaman yolcusu haline gelir. Ziyaretçinin müzedeki yolculuğu, geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki sınırların belirsizleştiği bir zaman yolculuğu, bir keşif ve araştırma yolculuğu haline gelir (Maktal, 2014).

Her sanat eseri, maddi bir nesne olarak, geleneksel zaman kavramlarını bozma gücüne sahiptir. Sanat eseri, zamansal bir bozucu, değişim için bir katalizör olarak görülebilir ve ziyaretçiyi zamanın kendisiyle olan ilişkisini yeniden değerlendirmeye zorlar.

Bu açıklamalar, konuya daha çarpıcı ve düşündürücü bir bakış açısı sunmayı, müzenin geleneksel zaman kavramlarını altüst ederek yeni olasılıklar ve anlayışlar için alan yaratma potansiyelini vurgulamayı amaçlar. Zamansal bir kopuş alanı olarak müze, geleneksel zaman kavramlarına meydan okuma, yeni olasılıklar ve anlayışlar için bir alan yaratma gücüne sahiptir. Müze, farklı dönem ve stillerden sanat eserlerini yan yana getirerek, farklı zaman kesitlerinin temas halinde olduğu bir platform ile izleyicileri zamanın kendisiyle olan ilişkisini yeniden değerlendirmeye zorlar.

Bu makalede sunulan örnekler arasında Modern Sanat Müzesi'nin *Sur moderno; Soyutlamanın Yolculukları* sergisi, Tate Modern'in "Modigliani" sergisi ve Louvre Abu Dhabi'nin "Co-Lab Çağdaş Sanat ve Savoir-Faire" sergisi, müzenin geleneksel zaman kavramlarını altüst ederek yeni olasılıklar ve anlayışlar için bir alan yaratma potansiyelini göstermektedir.

Henri Bergson, gerçek zamanı mekânın durağan ve parçalı yapısından ayırarak, bilincin sürekliliği olan "saf süre" (la durée) olarak tanımlar. Mekânın niceliksel/yan yana sıralanmış yapısını zamana

yansıtmanın bir yanılısıma olduğunu belirten Bergson, gerçek zamanın iç içe geçmiş, sürekli akan ve geçmiş şimdide taşıyan niteliksel bir yığın olduğunu savunur (Bergson, 2017, s. 77).

Zamansal kopuşun mekânı olarak müze, bu kesişen çizgilerin yığınına ortaya çıkarma, geleneksel zaman anlayışına meydan okuma ve yeni olasılıklar ve anlayışlar için bir alan yaratma gücüne sahiptir.

Bu anlamda müze, zamanın doğrusal, ölçülebilir bir niceliğe indirgenmesine direnen, bunun yerine farklı zamansallıkların bir arada var olabildiği, geçmiş, şimdi ve geleceğin iç içe geçtiği, etkileşim ve anlayış için yeni olasılıkların açıldığı bir alan yaratan zamansal bir direniş alanı olarak görülebilir. Netice itibarıyla müzenin geleneksel zaman kavramlarını altüst etme ve yeni olasılıklar ve anlayışlar için bir alan yaratma potansiyeli, onu dünyaya ve dünyadaki yerimize dair anlayışımızı sorgulamak için güçlü bir araç haline getirme potansiyeline sahiptir.

Sonuç

Bu çalışma, zamansal bir kopuş alanı olarak müzenin, geleneksel zaman kavramlarına meydan okuma, yeni olasılıklar ve anlayışlar için bir alan yaratma gücüne sahip olma gücüne vurgu yapmak gayretindedir. Müze, farklı dönem ve stillerden sanat eserlerini yan yana getirerek, farklı zamansallıkların çarpıştığı bir zeminde katılımcıları zamanın kendisiyle olan ilişkisini yeniden değerlendirmeye zorlayabilir.

Çalışmanın bulguları, müzenin geleneksel zaman kavramlarını altüst etme potansiyelinin önemli olduğunu ve dünyayı ve dünyadaki yerimizi anlamamız üzerinde derin bir etki yaratabileceğini ortaya koyuyor.

Bu çalışmanın önemi, geleneksel zaman anlayışını sorgulama ve müzenin dünyaya ilişkin anlayışımızı şekillendirmedeki rolüne ilişkin yeni bir bakış açısı sunma becerisinde yatmaktadır.

Çalışmanın bulguları, müze küratörleri, sanat tarihçileri ve kültürel çalışmalar alanında çalışan akademisyenler için önemli sonuçlar içeriyor; zira sanatın sergilenmesi ve yorumlanması konusundaki yaklaşımımızı yeniden düşünmemiz gerektiğini vurguluyor. Dahası, çalışmanın bulgularının zaman anlayışımız ve insan deneyimiyle ilişkisi için daha geniş çıkarımları vardır. Geleneksel zaman kavramlarına meydan okuyarak, çalışma zamanın doğası ve dünya anlayışımızı şekillendirmedeki rolü hakkında düşünmek için yeni olasılıklar sunmaktadır. Genel olarak, bu çalışma zaman anlayışını ve insan deneyimiyle ilişkisini müze perspektifinden ele almaktadır.

Kaynakça

- Arı, S. (2022). Kavramsal sanatta sürece yönelik öncü açılımlar. *Akademik Sanat*, (16), (s.16-31).
- Atalay, U. ve Cuma, A. (2023). Christoph Ransmayr'ın son dünya romanında postmodern özellikler. *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 6 (1). (s.46-66).
- Bergson, H. (1986). *Düşünce ve devingen*, (Ç. Miraç Katırcioğlu, Çev.). M.E.B. Yayınları.
- Bergson, H. (1990). *Şuurun doğrudan doğruya verileri*. (M. Şekip Tunç, Çev.). MEB Yayınları.
- Bergson, H. (2016). *Metafizığe giriş*. (A. Altınörs, Çev.). Paradigma Yayıncılık.
- Bergson, H. (2017). *Şuurun doğrudan doğruya verileri*. (M. Ş. Tunç, Çev.). Dergah Yayınları.
- Cengiz, C. A. (2017). Henri Bergson'un şuurun doğrudan doğruya verileri adlı eserinde özgürlük kavramının değerlendirilişi. *Dört Öge*, (11), (s.17-34).
- Cengiz, C. (2023). Bergson'un düşlediği sinema: Blade Runner 2049'da bellek ve benlik. *Sine Filozofi Dergisi*, 8, 16, <https://doi.org/10.31122/sinefilozofi.1226225>
- Cevizci, A. (2000). *Paradigma felsefe sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Çoban, F. (2015). Zaman-hakikat ilişkiselliği sarmalında Proustgil denklem: Kayıp zamanın izinde. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), (s.47-64).
- Erbay, F. (2017). Türkiye'de müzecilik eğitiminin üniversitelerde kurumsallaşması. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(214), (s.105-122).
- Erbay, F. (2017). Müzelerin eğitim ve tasarım atölyelerinde informal eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(214), 2 (s.39-253).

- Erbay M. (2021). Müzelerde kullanılan iletişim teknolojileri. *Yeni Yüzyılda İletişim Çalışmaları Dergisi*, 3, (s.32-38).
- Ergün, E. C. T. (2023). Huzur romanında Bergson felsefesinin süre ve mekânsal zaman ile bilinç hallerinin izlerini sürmek. *Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 8(1), (s.35-41).
- Gök, B. ve Erman, O. (2021). Mimaride geçicilik kavramının sergileme yapıları üzerinden değerlendirilmesi. *Mimarlık ve Yaşam*, 6(3), (s.857-877).
- İlkılıç, S. (2018). *Ahmet Hamdi Tanpınar ve Franz Kafka'da Yabancılaşma bağlamında zaman ve saat*. Julian Rentzsch ve İbrahim Şahin (Haz.), Tanpınar'ın Saklı Dünyası: Arayışlar-Keşifler-Yorumlar (s. 130-165). Doğu Batı.
- Jones, M. (2026, 3 Aralık). Avrupa'da 20. Yüzyılın Başları" adlı eseri CC BY 4.0 lisansı: <https://boisestate.pressbooks.pub/arthistory>
- Kara, D. (2012). *Richard Long'un yapıtlarında doğaya karşı Ambivalent Eğilim*, [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi. YÖK Tez merkezi.
- Kellner, D. (2001). *Popüler kültür ve postmodern kimliklerin inşası*, (G.Seçkin Çev.). Doğu Batı Yayınları.
- Lebow, A. (2025, 1 Aralık). Christian Marclay'den 'The Clock' <http://altyazi.net/altyazi/christian-marclayden-clock/>.
- Maktal C. D. (2014). *Müzeler, oyunlar, oyuncaklar ve çocuklar*. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Oktay, G. (2024). Üretilen çalışmaların sanat eseri olarak değerlendirilme sürecine eleştirel bakış. *Tykhé Sanat ve Tasarım Dergisi*, 9(16), (s.203-221).
- Özbek, Ş., N. (2019). *Çağdaş sanat akımları ressamlarının psikolojik durumlarının eserlerine yansımaları*. [Yüksek Lisans Tezi] Yeditepe Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi.
- Somer, P. M. ve Erdem, A. (2015). Mimari temsilde ekfrasis: Danteum ve masumiyet müzesi üzerine. *Megaron*, 10(2). (s.179-194).
- Little, S. (2008). *İzmler sanatı anlamak*, İstanbul.
- Tasouji, C. D. (2013). Bir hafıza mekânı olarak müze: Ankara etnografya müzesi, *KTÜ, İletişim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1(s. 29 – 143).
- Taş, Ş. ve Korkmaz, S. A. (2022). Dijital sanat-fiziki mekân ilişkisi bağlamında dijital sanat müzeleri. *Art-e Sanat Dergisi*, 15(30), (s.1499-1520).
- Uğurlu, H. (2002). *Canlı yayınlanan televizyon programlarında zaman olgusu* [Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi, YÖK Tez merkezi.
- Uz, N. (2017). Heykel, mekân ve deneyimi. *Journal of Awareness (JoA)*, 2(Özel sayı), (s.471-483).
- Uz, N. ve Uz, A. (2019). Bir biçimlendirme yöntemi olarak sanatta etkileşim. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 5, (9), (s.1-10)
- Yılmaz, S., ve Gökbek, F. M. (2023). Doğayı kil bünyede izlemek: Seramik ve süreç sanatı. *İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 8(16), (s.165-184).
- (1/4/2016), Dadanın 100. Yılı / Zamanın Dışına Kaçış: Bir Dada Günlüğü- Sözcük ve İmge, <https://www.e-skop.com/skopbulten/dadanin-100-yili-zamanin-disina-kacis-bir-dada-gunlugu-sozcuk-ve-imge/2883>

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1.** Giacomo Balla'nın 1913-1914, *Abstract Speed + Sound* (Jones,2026).
<https://martincid.com/art/ny-exhibitions-moma-sur-moderno-journeys-of-bstraction%E2%80%95the-patricia-phelps-de-cisneros-gift/>
- Görsel 2.** Geraldo de Barros, *Cross Function*, 1923–1998, Ahşap üzerine lake. 24 3/4 × 24 3/4 × 1/2 (62,9 × 62,9 × 1,3 cm) 1952.
<https://www.moma.org/collection/works/205932#:~:text=Medium%20Lacquer%20on%20wood,There%20are%20%2C481%20paintings%20online.>
- Görsel 3.** Amedeo Modigliani, *Portrait of a Girl*, 1917.
<https://www.sozcu.com.tr/unlu-ressamin-100-yillik-sirrini-yapay-zeka-ortaya-cikardi-wp6502752>
- Görsel 4.** *Contemporary Art and Savoir-Faire*, Co-Lab.
<https://altyazi.net/altyazi/christian-marclayden-clock/> 13 Mayıs 2014
- Görsel 5.** *The Clock*, Random Internationale Rain Room (2012) (Mayclay, 2010) Uz, N. (2017). Heykel, mekân ve deneyimi *Journal of Awareness (JoA)*,2 (Special), 471-483.
- Görsel 6.** Random International, *Rain Room*, 2012. Tate Modern, <https://www.arkitektuel.com/tate-modern/>
- Görsel 7.** *Tanks*, Herzog de Meuron, Karissa Rosenfield. "Carsten Höller'in Dev Slaytları Londra'ya Geri Dönüyor" 04 Nis 2015. ArchDaily, Erişim tarihi 15 Tem 2024.
<<https://www.archdaily.com/616065/carsten-holler-s-giant-slides-return-to-london>>
ISSN 0719-8884
- Görsel 8.** *Decision Exhibition*, Höller 2015
<https://www.e-flux.com/announcements/322630/anicka-yithe-flavor-genome/>
- Görsel 9.** *Contact exhibition*, Olafur Eliasson,
<https://pldturkiye.com/olafur-eliassonin-contact-temas-sergisi/>